

2. Аграрний сектор: час принципово змінити орієнтири розвитку / Б. Пасхавер, В. Юрчишин, О. Бородіна [та ін.] // Дзеркало тижня. – 2010. - № 26. – 10 липня.

3. Балан О. Д. Особливості розвитку ринкових структур в умовах оренди сільськогосподарських земель / О. Д. Балан // Економіка АПК. – 2010. - № 2. – С. 112- 116.

4. Саблук П.Т. Економічний механізм АПК у ринковій системі господарювання / П. Т. Саблук // Економіка АПК. – 2007. – № 2. – С. 3–7.

Summary

The problems of creation organizational structure of the agricultural market by creating provision-marketing cooperatives are described. It is proposed to form cooperative systems based on public-private partnership.

Keywords: agricultural market, de-monopolization of the market, state regulatory policy, service cooperatives.

УДК 658.14

АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ВЛАСНОГО І ПОЗИКОВОГО КАПІТАЛУ ПІДПРИЄМСТВА

Самойлова Т.А., аспірант

Тернопільський національний економічний університет

У статті розглянуті основні етапи аналізу використання капіталу підприємства. Запропоновано організаційно-інформаційну модель аналізу ефективності використання капіталу з метою підвищення оперативності та чіткості проведення аналізу капіталу та забезпечення фінансової стабільності підприємства.

Вступ. Сучасні умови господарювання та рівень конкуренції потребує від підприємств підвищення ефективності їх діяльності, яка визначає здатність підприємств до фінансового виживання. Ефективність діяльності підприємства значною мірою характеризується показником ефективності використання капіталу, тобто максимальної його віддачі, яка виражається збільшенням суми прибутку на 1 гривню капіталу. Цього можна досягти за умови раціонального використання всіх видів ресурсів, недопущення їх перевитрат, втрат на всіх стадіях кругообороту. В результаті капітал повертається в більшій сумі, тобто з прибутком. Тому, актуальності набувають питання пошуку шляхів ефективного використання власного та позикового капіталу, для забезпечення стійкості фінансового стану підприємства. Виявити недоліки використання капіталу та усунути їх можна завдяки проведенню аналізу даних процесів діяльності

підприємства, що дасть змогу розрахувати можливості підприємства щодо використання власних та позикових джерел фінансування та знизити рівень фінансового ризику.

Значний вклад в удосконалення аналізу капіталу зробили вчені О.Д. Василик, О.М.Загородна, В.М.Івахненко, К.В.Ізмайлова, М.Я.Коробов, Л.А. Лахтіонова, В.О.Мец, Є.В.Мних, В.М.Опарін, П.Я.Попович, І.Д.Фаріон, С.І.Шкарабан та інші. Проте, щодо аналізу використання як власного так і позикового капіталу залишається багато невирішених та дискусійних питань, що потребують подальшого дослідження та пошуку нових прийомів та методів аналізу.

Постановка задачі. Метою дослідження є пошук шляхів підвищення оперативності проведення аналізу ефективності використання власного та позикового капіталу підприємства, систематизація завдань та побудова алгоритму проведення даного аналізу, для отримання чіткого та точного результату аналізу, з метою забезпечення усунення недоліків в управлінні та обліку капіталу підприємства.

Результати. Аналіз ефективності використання власного і позикового капіталу компаній – це, на наш погляд, спосіб накопичення, порівняння, трансформації і використання інформації бухгалтерського обліку та звітності, який має на меті: оцінити поточний і перспективний фінансовий стан підприємства, тобто використання власного і позикового капіталу; обґрунтувати можливі і прийнятні темпи розвитку підприємства з позиції забезпечення їх джерелами фінансування; виявити доступні джерела засобів, оцінити раціональні способи їх мобілізації; виявити усі можливі ризики при використанні позикових джерел фінансування; обґрунтувати процеси та алгоритм оптимізації структури капіталу; спрогнозувати становище підприємства на ринку капіталів.

Аналіз ефективності використання капіталу організацій проводиться за допомогою різних типів моделей, що дозволяють структурувати та ідентифікувати взаємозв'язки між основними показниками. При існуючому стані найбільш прийнятними, на нашу думку, для аналізу є дескриптивні моделі.

Дескриптивні моделі, або моделі описового характеру, є основними як для проведення аналізу капіталу, так і для оцінки фінансового стану підприємств. До них відносяться: побудова системи звітних балансів, подання бухгалтерської звітності в різних аналітичних розрізах; структурний і динамічний аналіз звітності, коефіцієнтний та факторний аналіз, аналітичні записки до звітності [1, с.176]. Всі ці моделі засновані на використанні інформації бухгалтерської звітності.

Структурний аналіз представляє сукупність методів дослідження структури. Він заснований на представленні бухгалтерської звітності у вигляді відносних величин, що характеризують структуру, тобто розраховується частка (питома вага) приватних показників в узагальнюючих підсумкових даних про власний і позиковий капітал [2, с.183]. Динамічний аналіз дозволяє виявити

тенденції зміни окремих статей власного і позикового капіталу або їх груп, що входять до складу бухгалтерської звітності.

Коефіцієнтний аналіз - провідний метод аналізу ефективності використання капіталу підприємств, що використовується різними групами користувачів: менеджерами, аналітиками, акціонерами, інвесторами, кредиторами та ін.. Відомо безліч таких коефіцієнтів, тому для зручності розділимо їх на кілька груп:

- коефіцієнти оцінки руху капіталу підприємства;
- коефіцієнти ділової активності;
- коефіцієнти структури капіталу;
- коефіцієнти рентабельності та ін.

До коефіцієнтів оцінки руху капіталу (активів) підприємства відносять коефіцієнти надходження, вибуття і використання, що розраховуються по всьому сукупному капіталу і по його складових:

1. Коефіцієнт надходження власного капіталу (Кнад.ВК) показує, яку частину власного капіталу від наявного на кінець звітного періоду складають знову надійшли в його рахунок кошти.

2. Коефіцієнт надходження позикового капіталу (Кнад.ПК) показує, яку частину позикового капіталу від звітного періоду, що є на кінець, складають довгострокові і короткострокові позикові засоби, що знов поступили.

3. Коефіцієнт використання власного капіталу (Квикор..ВК) показує, яка частина власного капіталу, з яким підприємство почало діяльність у звітному періоді, була використана в процесі діяльності господарюючого суб'єкта.

4. Коефіцієнт вибуття позикового капіталу (Квибул...ПК) показує, яка його частина вибула протягом звітного періоду за допомогою повернення кредитів і позик та погашення кредиторської заборгованості.

Коефіцієнти ділової активності дозволяють проаналізувати, наскільки ефективно підприємство використовує свій капітал. Як правило, до цієї групи відносяться різні коефіцієнти оборотності: оборотність власного капіталу, оборотність інвестованого капіталу, оборотність кредиторської заборгованості, оборотність позикового капіталу:

1. Оборотність власного капіталу, розраховується в оборотах, визначається як відношення чистої виручки від реалізації (N) до середньорічної вартості власного капіталу (ВК):

Цей показник характеризує різні аспекти діяльності: з комерційної точки зору він відображає або надлишки продажів, або їх недостатність; з фінансової - швидкість обороту вкладеного капіталу; з економічної - активність коштів, якими ризикує вкладник [3, с.34]. Якщо він значно перевищує рівень реалізації над вкладеним капіталом, то це тягне за собою збільшення кредитних ресурсів і можливість досягнення тієї межі, за яким кредитори починають активніше брати участь у справі, ніж власники підприємства. У цьому випадку відношення зобов'язань до власного капіталу збільшується, зростає також ризик кредиторів, у зв'язку з чим компанія може мати серйозні труднощі, зумовлені зменшенням доходів або загальною тенденцією до зниження цін. Навпаки, низький показник

означає бездіяльність частини власних коштів. В цьому випадку показник оборотності власного капіталу вказує на необхідність вкладення власних коштів в іншій більш відповідний джерело доходів.

Таблиця 1

Організаційно-інформаційна модель аналізу ефективності використання власного та позикового капіталу підприємства

1. Мета та завдання аналізу використання капіталу підприємства	
1.1. Мета аналізу капіталу підприємства: пошук напрямів підвищення ефективності використання капіталу підприємства для забезпечення фінансової стійкості.	1.2. Завдання аналізу капіталу підприємства: - ознайомлення з процесом оптимізації структури капіталу та розробка алгоритму оптимізації; - визначення переваг та недоліків власних та позичених джерел формування капіталу підприємства; - встановлення можливих темпів розвитку з позиції забезпечення джерелами фінансування; - виявити доступні джерела фінансування, оцінити раціональні способи їх мобілізації; - спрогнозувати положення підприємства на ринку капіталів.
2. Об'єкти і суб'єкти аналізу використання власного та позикового капіталу підприємства	
2.1. Об'єкти: - власний капітал; - позиковий капітал; - джерела фінансування підприємства; - фінансовий результат; - дивідендна політика для АТ; - чинники, що впливають на формування і використання капіталу підприємства.	2.2. суб'єкти: - держава; - керівники підприємства; - трудовий колектив; - власники та акціонери; - інвестори.
3. Система показників аналізу використання власного і позикового капіталу	
3.1. Абсолютні показники, джерелом яких є облік: - власний капітал; - позиковий капітал; - фінансові результати; - абсолютні показники динаміки.	3.2. Відносні показники, які є наслідком аналітичної обробки облікової інформації: - відносні показники структури капіталу; - відносні показники динаміки капіталу; - відносні показники фінансової стійкості: коефіцієнт фінансової залежності, коефіцієнт фінансової незалежності, коефіцієнт фінансового ризику тощо; - відносні показники рентабельності. Маневреності та ділової активності.
4. Інформаційне забезпечення аналізу ефективності використання капіталу	
4.1. Зовнішня інформація: - нормативно-правова; - довідкова.	4.2. Внутрішня інформація: - фінансова звітність; - облікові дані; - результати перевірок.
5. Методи та прийоми обробки економічної інформації	
- методи наукового узагальнення; - метод групування; - метод порівняння; - методи системності та комплексності; - графічний метод; - прийоми середніх і відносних величин; - економіко-математичні методи; - метод моделювання; - прогностичний метод.	
6. Узагальнення та реалізація результатів аналізу ефективності використання капіталу підприємства - систематизація результатів;	

- оцінка виявлених недоліків;
- оцінка заходів щодо потенційного збільшення частки власного капіталу та забезпечення раціонального та ефективного використання капіталу підприємства;
- прийняти рішення щодо ефективного управління капіталом. З метою забезпечення фінансової стійкості та незалежності підприємства;
- довести рішення до виконавців.

2. Оборотність інвестиційного капіталу (Коборот..ІК) визначається як частка від ділення чиста виручка від реалізації на вартість власного капіталу плюс довгострокові зобов'язання.

3. Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості розраховується як частка від ділення собівартості реалізованої продукції на середньорічну вартість кредиторської заборгованості (Коборот.КЗ) і показує скільки компанії потрібно зробити оборотів інвестиційного капіталу для оплати виставлених їй рахунків.

Коефіцієнти структури капіталу характеризують ступінь захищеності інтересів кредиторів та інвесторів. Вони відображають здатність підприємства погашати довгострокову заборгованість [4, с.216]. Коефіцієнти цієї групи називаються також коефіцієнтами платоспроможності. Мова йде про коефіцієнт власного капіталу, коефіцієнт позикового капіталу і коефіцієнт співвідношення власного капіталу до позикового:

1. Коефіцієнт власного капіталу (Квк) характеризує частку власного капіталу в структурі капіталу компанії, а отже, співвідношення інтересів власників підприємства і кредиторів. Цей коефіцієнт ще називають коефіцієнтом автономії (незалежності). У практиці вважається, що даний коефіцієнт бажано підтримувати на досить високому рівні, оскільки в такому випадку він свідчить про стабільну фінансову структуру коштів, якій віддають перевагу кредитори. Вона виражається в невисокій питомій вазі позикового капіталу і більш високому рівні коштів, забезпечених власними засобами. Це є захистом від великих втрат в періоди спаду ділової активності і гарантією отримання кредитів.

Коефіцієнтом власного капіталу, що характеризує досить стабільне положення при інших рівних умовах в очах інвесторів і кредиторів, є відношення власного капіталу до підсумку на рівні 60%. При цьому оптимальне значення даного показника для підприємства є більше 0,5.

2. Коефіцієнт позикового капіталу виражає частку позикового капіталу в загальній сумі джерел фінансування валюти балансу (ВБ). Цей коефіцієнт є зворотним коефіцієнту незалежності (автономії).

3. Коефіцієнт співвідношення позикового і власного капіталу (коефіцієнт фінансового ризику) характеризує ступінь залежності організації від зовнішніх позик (кредитів). Він показує, скільки позикових коштів припадає на 1 власних коштів. Чим вищий цей коефіцієнт, тим більше позик у підприємства і тим ризикованіше ситуація, яка може привести в кінцевому підсумку до банкрутства. Високий рівень коефіцієнта відображає також потенційну небезпеку виникнення в організації дефіциту грошових коштів.

Інтерпретація даного показника залежить від багатьох факторів, зокрема, таких, як: середній рівень цього коефіцієнта в інших галузях, доступ компанії

до додаткових боргових джерел фінансування, стабільність господарської діяльності компанії. Вважається, що коефіцієнт співвідношення позикового і власного капіталу в умовах ринкової економіки не повинен перевищувати одиниці. Висока залежність від зовнішніх позик може істотно погіршити становище організації у разі уповільнення темпів реалізації, оскільки витрати по виплаті відсотків на позиковий капітал зараховуються до групи умовно-постійних, тобто таких витрат, які за інших рівних умов не зменшуються пропорційно зниженню обсягу реалізації. Крім того, високий коефіцієнт співвідношення позикового і власного капіталу може привести до ускладнень з отриманням нових кредитів за середньоринковою ставкою. Цей коефіцієнт відіграє найважливішу роль при вирішенні питання про вибір джерел фінансування.

Отже на основі зазначеного вище, пропонуємо організаційно-інформаційну модель аналізу ефективності використання власного та позикового капіталу підприємства, з метою підвищення оперативності проведення даного аналізу та точності його результатів.

Висновки. Отже, запропонована нами організаційно-інформаційна модель аналізу ефективності використання власного та позикового капіталу підприємства допоможе чітко спланувати проведення аналізу та дозволить оперативно відшукати наявні «слабкі сторони» та прийняти управлінські рішення щодо їх швидкого усунення, що дасть змогу значно підвищити фінансову стійкість підприємства та його прибутковість.

Література

1. Єлецьких С. Я. Фінансова санація та банкрутство підприємств : навчальний посібник / С. Я. Єлецьких, Г. В. Тельнова. — К. : Центр учбової літератури, 2007. — 176 с
2. Москаленко В. П. Комплексна оцінка фінансового стану підприємства як основа для діагностики його банкрутства / В. П. Москаленко, О. Л. Пластун // Актуальні проблеми економіки. — 2006. — № 6 (60). — С. 180 — 191.
3. Кононенко О. Аналіз фінансової звітності: навчальний посібник/ О. Кононенко, О. Маханько – Х. : Фактор, 2008. – 208 с. –34 с.
4. Подольська В.О. Фінансовий аналіз: навчальний посібник. / В.О.Подольська, О.В.Яріш - К. : Центр навчальної літератури, 2007. – 488 с. – 216 с.

Summary

The article explored the main stages of the analysis of capital enterprises. An organizational information-model analysis of the efficiency of capital in order to increase efficiency and clarity of the analysis of capital and financial stability of the enterprise.